

Budapesti Levéltári Mozaikok

4. évf. (2022) 9. szám

DOI: [10.56045/BLM.2022.9](https://doi.org/10.56045/BLM.2022.9)

ISSN: 2939-6921

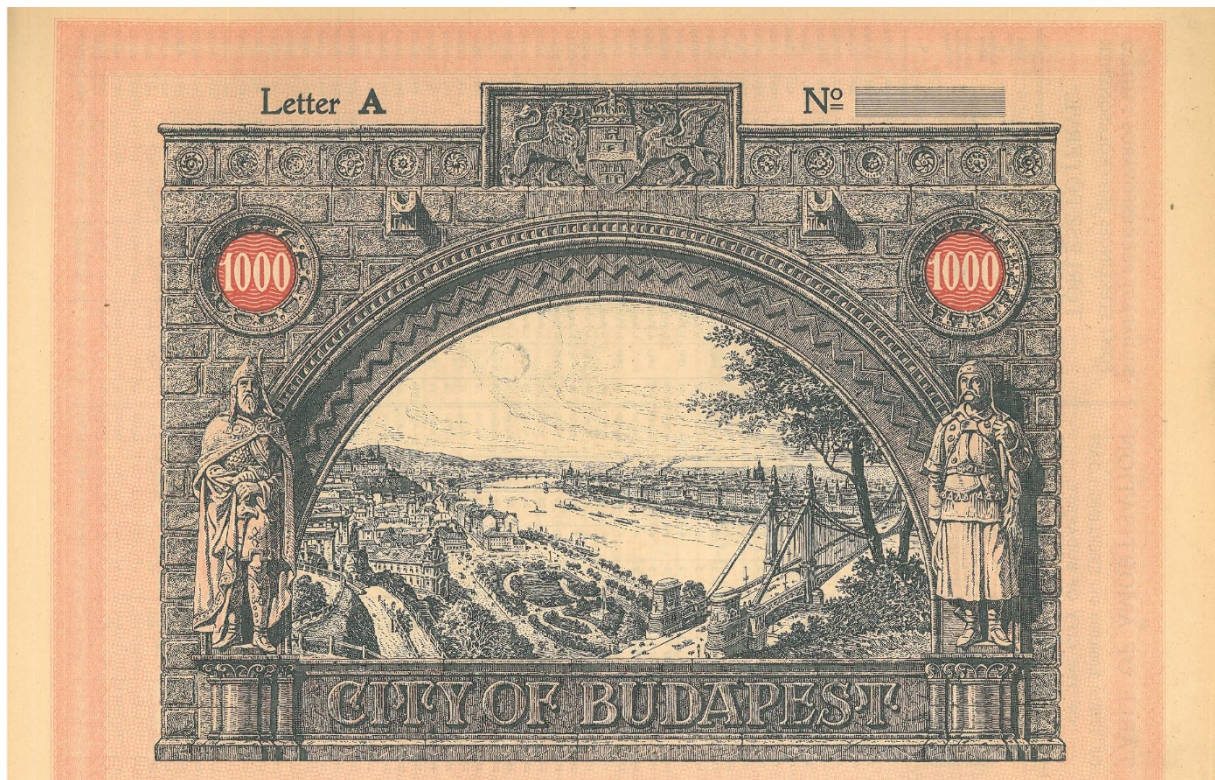
URL: <https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2022/08/10/leveltari-mozaikok-66/>

GARAMI ÉRIKA

Budapest Székesfőváros értékpapír-kibocsátásai (1897–1946)

Budapest világvárossá válása nagyléptékű beruházásokat igényelt, amelyhez a szükséges forrásokat részben kölcsönfelvétel útján teremtette elő. Kölcsönök felvétele nem szükségszerűen jár együtt értékpapírok kibocsátásával: a rövid lejáratúak jellemzően értékpapírok kibocsátása nélkül (pl. kövezőkölcsön útburkolásra, Szent István-templom építésére), a hosszú lejáratú, törlesztéses kölcsönök jellemzően értékpapírok kíséretében jelentek meg. Jelen írás ez utóbbi kötvények, kötelezvények útját kíséri végig, amelyek Budapest Székesfőváros 1945 előtti adósságának mintegy kétharmadát tették ki.

Kulcsszavak: *értékpapír, kölcsön, kötvény, kötelezvény, székesfőváros*

Városkép az 1910. évi font sterling kölcsönkötvényen

A kötvény, mint a hitelfelvétel eszköze

Az értékpapírokat osztalék-, kamat- és nyereséypapírok csoportjába szokták sorolni. A kamatpapírokat kibocsátóik biztosítékok mellett hozhatták forgalomba, a meghirdetett számú értékpapírok sorsolásakor vagy lejáratkor névértékben történő törlesztést ígértek. Fedezetük a kibocsátó olyan jövedelme, követelése, amely harmadik személy számára nem köthető le, például adóbevételek. A tőkeösszeg visszafizetése sorsolási terv szerint történt. A kamatokat előre meghatározott helyeken és időpontokban fizették ki, ezt az értékpapírok második, vagy harmadik oldalán jelölték.

Két fajtája a járadék- és a törlesztéses kötvény. A fővároson kívül számos város, például Debrecen, Győr, Szeged, Sopron, Budafok, Eger, Kispeszt, Rákospalota, Szentendre vagy Újpest adott ki kölcsönkötvényt:

Magyarországon az 1890-es évek gazdasági fellendülése egybeesett az értékpapírok első virágkorával. A legnagyobb nem magán kibocsátó az állam mellett Budapest Székesfőváros volt. Az 1897 és 1946 közötti kölcsönfelvételekhez szükséges értékpapírok kibocsátásának jogi alapját az [1872. évi XXXVI. tc.](#) adta.¹ Fedezetül a székesfőváros összes jövedelme szolgált. A kötvények, kötelezvények bemutatóra szóltak, 4–6% kamatot ígértek, adó- és illetékmentesek, óvadék- és bánatpénzképesek voltak. A törlesztést részben a kölcsönökből létesített beruházásokból befolyt jövedelemből tervezték.

¹ [1872. évi XXXVI. tc.](#) Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről. 4., 58., 60. §.

Előzmények: Buda és Pest értékpapírai

Buda 1859-ben,² Pest 1871-ben³ bocsátott ki kölcsönfelvételhez értékpapírt. Nagy jelentőségű volt a városfejlesztés szempontjából az 1870-es állami nyereménykölcsön⁴ a Duna fővárosi szakaszának szabályozására, Pest-Buda közlekedésének fejlesztésére. E kölcsön tette lehetővé többek között a Lánchíd megváltását az üzemeltető társaságtól, a Margit híd, az Andrássy út és közraktárak építését.⁵

A székesfőváros értékpapír-kibocsátással kapcsolatos feladatai és jogai

A főváros feladatai közé tartozott a kötvények, a végleges kötvény elkészültéig ideiglenes elismervények és a sorsolási jegyzékek előállításának, a hirdetmények megjelentetése, valamint a papír bevezetése a budapesti tőzsdére.

Joga volt a fővárosnak a kölcsönök felmondásához, a kötvények beváltásához. A korona értékvesztése és az európai pénznemek értékének egymáshoz viszonyított értékváltozásai, majd az új valuta bevezetése számos – akár bíróságig jutó⁶ – problémát vetettek fel az első háború után a beváltásnál és a törlesztésnél.

1914-ben tanácsi határozat írta elő az értékpapírok szerződési példányainak, fordításainak levéltári őrzését.⁷ Alapokmányait a levéltár páncélszobájában kellett őrizni, a szerződésből 30 példányt „előforduló esetben kiszolgálás végett” Gárdonyi Albert főlevéltárosnak adtak át.

Az értékpapírok

1897-ben, majd hat évvel később nagyobb összegű kölcsönt vett fel a főváros hazai bankoktól. Az 1903-as belföldi kölcsön egy részét korábbi kölcsön konvertálására fordították, de segítségével számos közérdekű beruházást is finanszíroztak.

² Kötelezvény volt a neve, de inkább a sorsjegy kategóriájába tartozik. ld. Pallos 1993. 311. p.

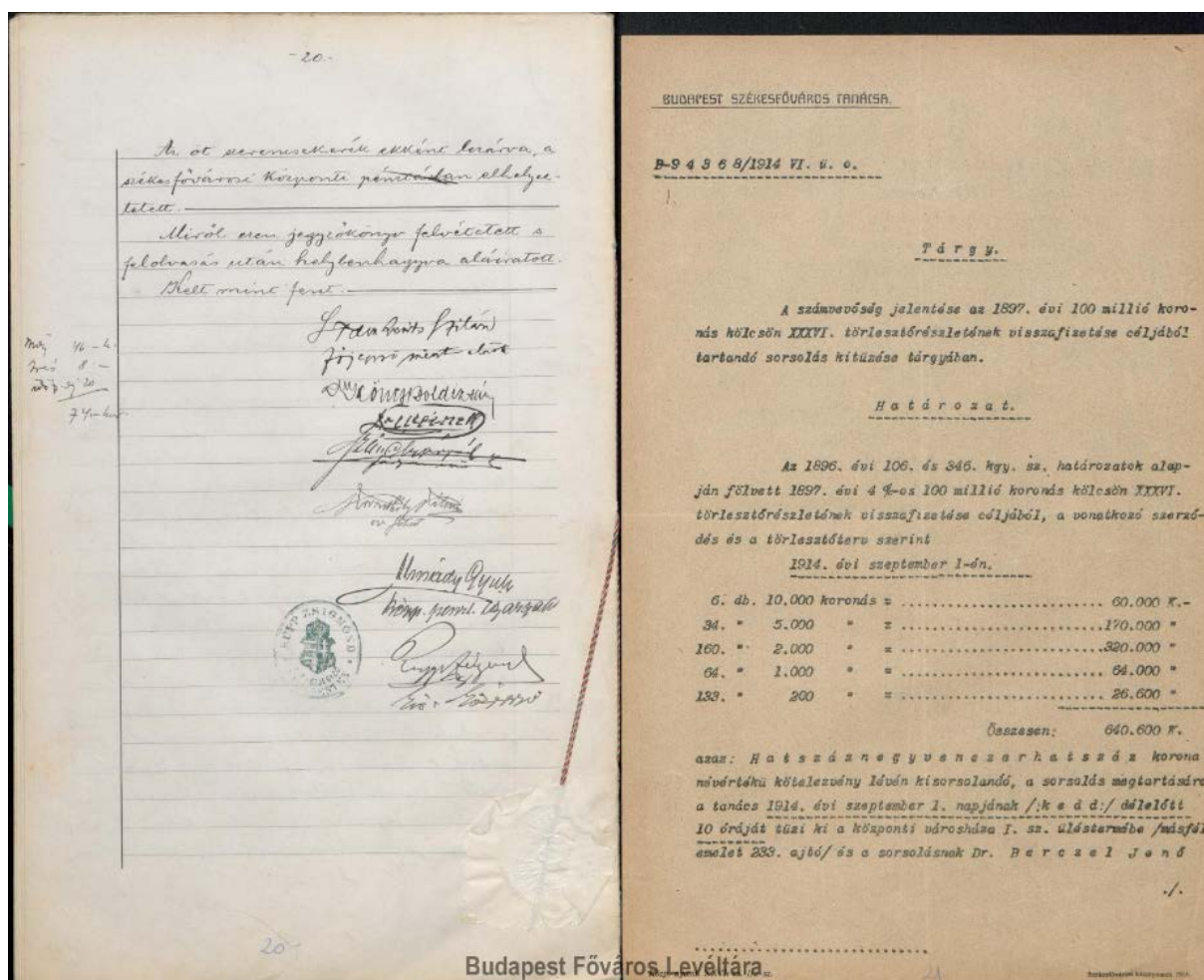
³ [1871. évi XLI. tc.](#) A sz. kir. Pestváros által felveendő kölcsön bélyeg- és adómentessége iránt

⁴ [1870. évi X. tc.](#) A Duna-folyamnak a főváros mellett szabályozásáról s a forgalom és közlekedés érdekében Buda-Pesten létesítendő egyéb közmunkák költségeinek fedezéséről és e közmunkák végrehajtási közegeiről

⁵ Pallos 2000. 75. p.

⁶ Páczner-Zala 1928, 17. p.; A nyereménykölcsön/nyereménykötvény olyan értékpapír, amely a kamatokon és a visszatörlesztésen kívül nyereményhúzásokon is részt vett. A papír így törlesztési és nyereményhúzásra is részt vett. A törlesztési sorsoláson kihúzott kötvényt visszatörlesztették. Tulajdonosa nyereményjegyet kapott, ami után kamat nem járt, de későbbi nyereménysorsolásokon részt vehetett.

⁷ 1914. június 10. Tanácsi határozat a kölcsönszerződés levéltári őrzéséről. 75.179/1914–VI. sz. Gárdonyi. 267-268. p.

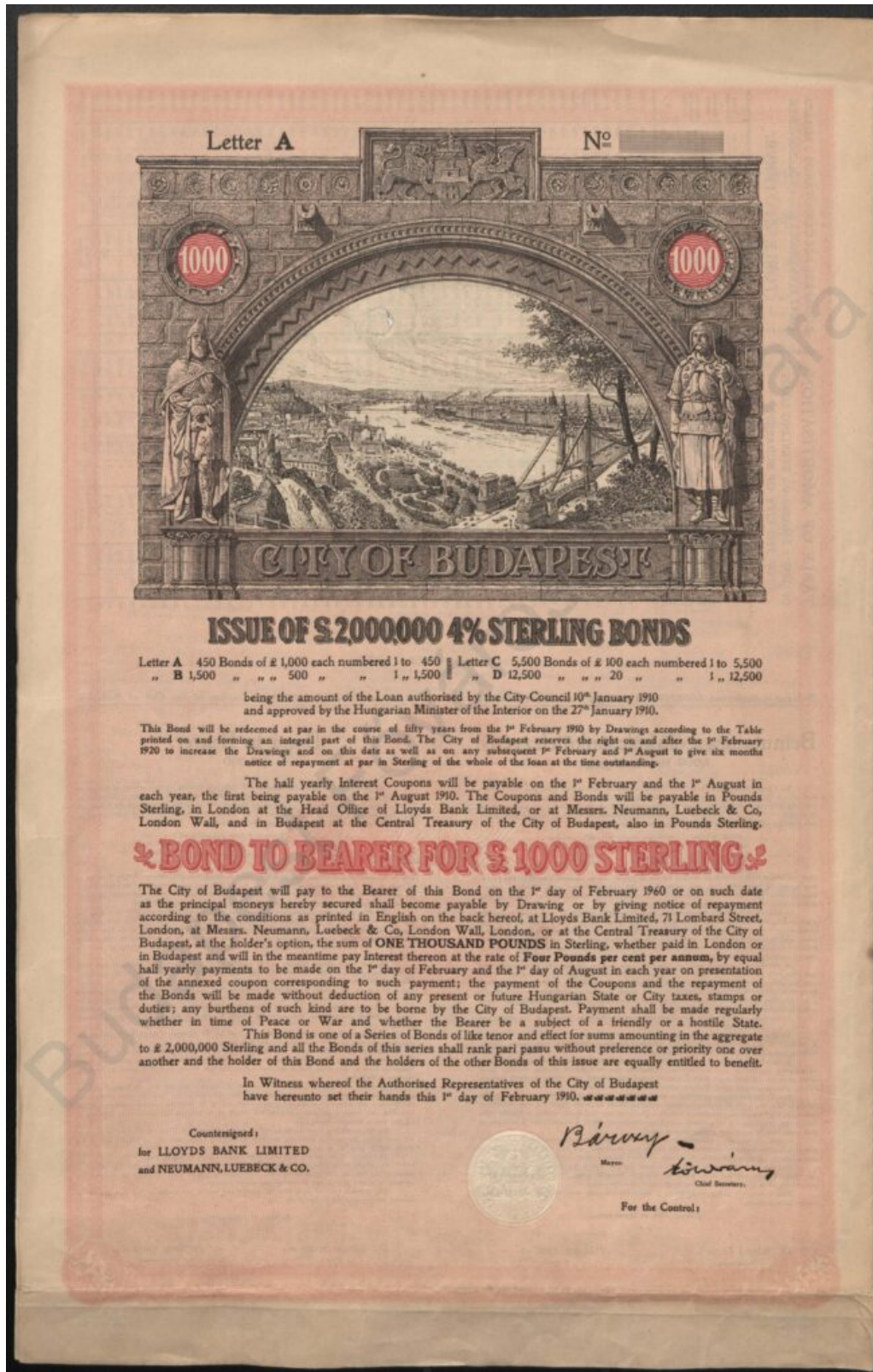
1. kép. Határozat az 1897. évi kölcsön 1914. szeptember 1-jei sorsolásáról.
(BFL VII.151. 1914. 1969.)

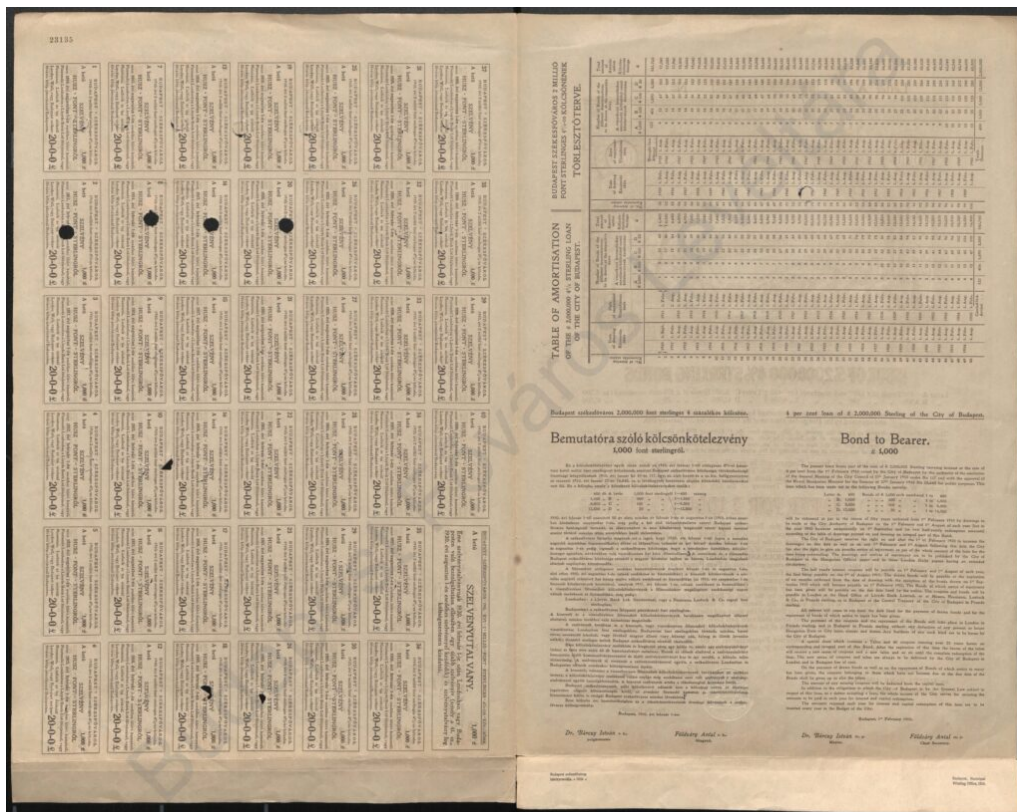
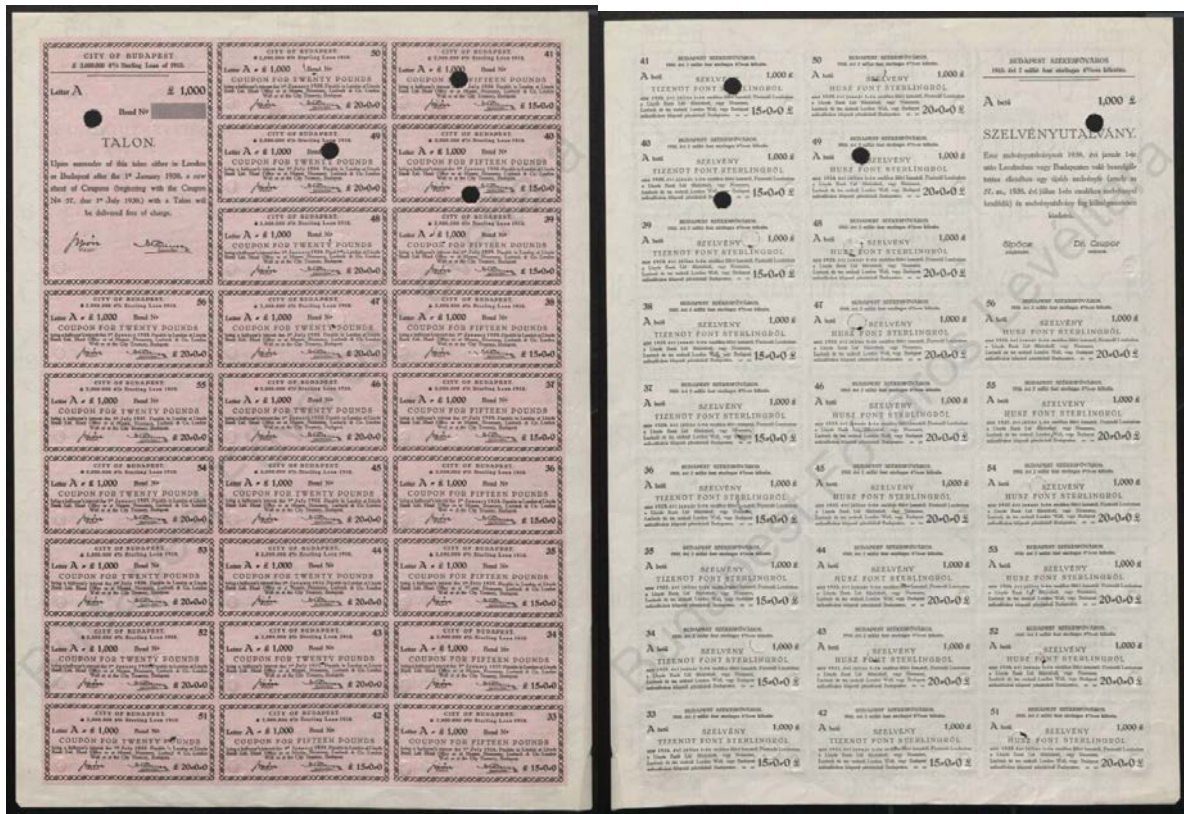
Külföldi kölcsönök Az „angol” kölcsön

A főváros első nagy, külföldi, törlesztéses kölcsönakciója az 1910. évi angol font sterling kölcsön volt. A londoni Lloyds Bank Ltd és a Neumann Luebeck & Co. 2 millió font névértékű kölcsönre vonatkozó ajánlatát a székesfőváros 1910. január 10-i közgyűlése fogadta el.⁸ Az 50 év alatt törlesztendő kölcsön kötelezvényeit Londonban és Budapesten félévente sorsolták az értékpapír tulajdonosai között. A londoni beváltóhelyek Budapesttől 1/8% jutalékot kaptak. A bankok a kötelezvényeket 91½%-os árfolyamon vették át. A budapesti tőzsdei jegyzésről a főváros, a külföldi tőzsdei megjelenésről a szerződő bankok voltak kötelesek gondoskodni. Az értékpapír papírját az erdélyi Péterfalvi Papírgyár Rt.⁹ szállította, a nyomtatást a Székesfővárosi Házinyomda végezte.

⁸ 117/1910. sz. határozat. In = *A főváros kölcsönügyeire vonatkozó okmányok gyűjteménye*. I. köt., Külföldi kölcsönök. összeáll.: Gárdonyi Albert. Budapest, 1923, 85. p.

⁹ Uo. 1910. augusztus 19. 108. p.

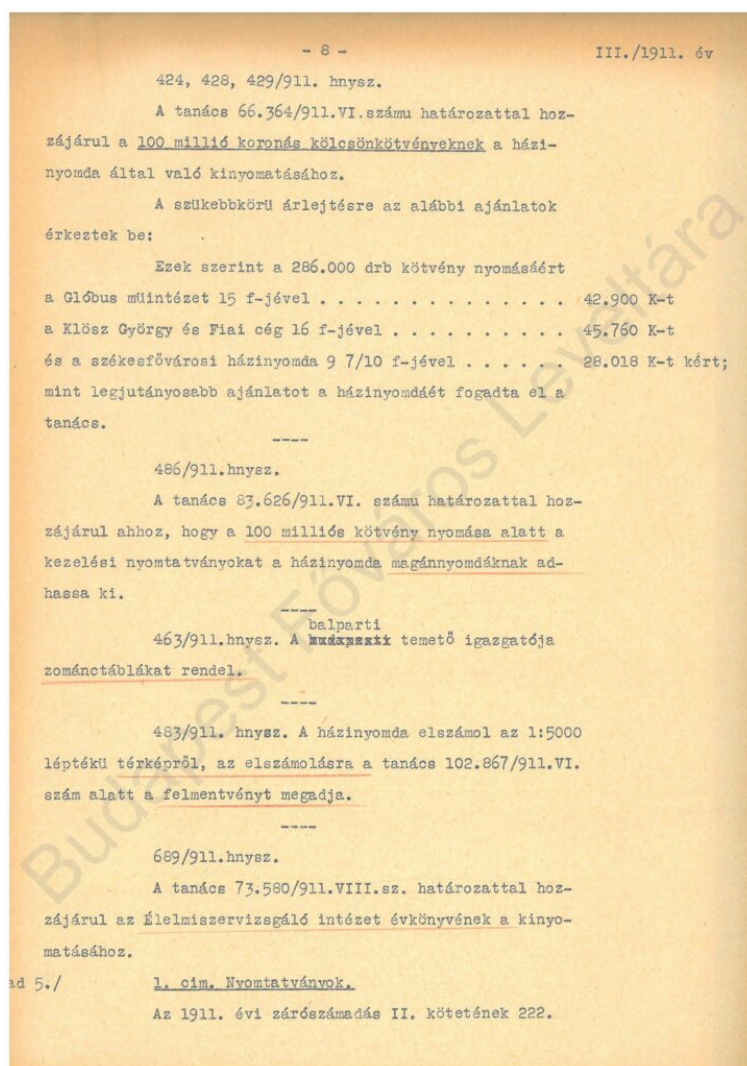

2–5. kép. Az 1910. évi 2 millió fontos font sterling kölcsön („bond”), magyar és angol nyelvű szelvényei és törlesztési terve. (BFL IV.1413.i 532. kötet 1910)

A „francia” kölcsön¹⁰

A beruházási program folyamatosságának biztosítására, a függő adósságok visszafizetésére és a közmunkák költségeinek fedezésére újabb, nagy összegű külföldi törlesztéses kölcsön felvételéről döntött a főváros közgyűlése. 1911. április 8-án a Banque de Paris et des Pays-Bas szindikátus a Crédit Lyonnais vezetése alatt álló francia bankcsoporttal kötött a polgármester szerződést 50 éves lejáratú, 100 millió korona = 105.000.000 frank névértékű, 4%-os kamatozású, egyenként 400 koronás = 420 frankos bemutatóra szóló kötelezvényre.

6. kép. Az 1911. évi „francia” kölcsön nyomtatásáról szóló határozat. (BFL XV.14. 3. kisdoboz 2. 1911/8.)

52%-ot a francia, belga és svájci bankok jegyezték, 48%-ot a Magyar Általános Hitelbank, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület. A bankok a kölcsönt 90,56%-on vették át. A főváros vállalta a Franciaországban esedékes illetékek fizetését, a francia bankcsoport részére 1/8% jutalékot biztosított. A beváltás Budapesten koronában, külföldön frankban történt. A címletek előállításai és szállítási költségei – ideértve a külföldi szerződő felekhez történő szállítást is – a főváros pénztárát terheltek. A

¹⁰ Uo. 1911. május 5. Közgyűlési határozat a 100 millió koronás francia kölcsön tárgyában. 156–160. p.

főváros köteles volt a papírt a budapesti tőzsdén jegyezni és ennek költségeit viselni, míg a külföldi tőzsdei szereplések költsége a szindikátust terhelte. A kisorsolt kötelezvények számát a főváros a *Budapesti Közlönyben* közölte. A tőketörlesztés és kamatszelvény beváltás az 1914. május 1-én esedékes részlettel megszakadt.

A „német” kölcsön

1914. március 2-án a főváros a berlini Dresdner Bankkal kötött kölcsönszerződést 158 millió korona névértékben, 4 ½%-kal kamatozó, bemutatóra szóló kölcsönkötvények kibocsátásáról 50 éves futamidőre az 1909-ben indított beruházó program teljes végrehajtása, a függőkölcsön visszafizetése céljából.¹¹ A kölcsönt Németországban, Hollandiában, Belgiumban, Svájcban és Magyarországon helyezték el.

A többvalutás kötvény 24 koronával, 20,40 márkával, 1 font sterlinggel, 25,20 frankkal és 12 hollandi forinttal volt egyenlő értékű. Értékét a Dresdner Banknál nyitott számlán 87% árfolyamon írták jóvá a főváros javára. A tőke 65,8%-át a német bankcsoport jegyezte, míg a magyar fél a tervezett 20% helyett csak 8,2%-ot, a többi angol, svájci, holland és belga pénzintézetek között oszlott meg. A beváltásért e kölcsön esetében is 1/8% jutalék járt. A főváros 1% értéken térítette meg a bankoknak a bélyeg- és egyéb költségeit. Így összességében 150 millió jegyzett koronából 129-et kapott meg. A kötelezvények számozott íveit a Péterfalvi Papírgyár Rt. szállította.¹²

Az első világháború és az azt követő események hatásai az értékpapírokra

1914 őszén az első világháború miatt a kölcsönök törlesztő- és kamatszolgáltatását részben felfüggesztették (Nagy-Britannia és Franciaország felé is), majd a rendeletet később módosították.¹³

A háború idején főváros bevételei egyre kevésbé fedezték az adósság visszafizetésének költségeit. Ismét egyhangúan szavazta meg a közgyűlés a következő nagy – ezúttal belföldi – kölcsönt kifejezetten közérdekű beruházásra 1916. március 8-án¹⁴ 80 millió korona értékben. A háború alatt kibocsátott budapesti kötvények egyidőben forogtak az állam nyolc alkalommal, nagy mennyiségben kibocsátott hadikölcsönével, de azoknál népszerűbbek voltak a jegyzők körében.

1919-ben a Tanácsköztársaság rendeletileg betiltotta az esedékes fővárosi kölcsönök beváltását. Népbiztosi leirat szögezi le, hogy *„a külföldi kölcsönök után sem teljesíthető fizetés... tényleges beváltásra csupán abban az esetben kerülhetne sor, ha a beváltás*

¹¹ Uo. 1914. május 2. A Dresdner Bankkal kötött 158 millió koronás kölcsönszerződés. 244–248. p.

¹² Uo. 1914. március 10. Tanácsi határozat a magyar bankcsoportot illető ideiglenes elismervények előállításáról. 254–255.p.

1914. június 20. Tanácsi határozat a kölcsönkötelezvények nyomdai előállításáról. A teljes nyomtatáshoz szükséges 85 ládányi papír nem került teljes egészében felhasználásra. Visszaküldték, de a hadiállapot miatt nem a péterfalvi gyárnak, (Erdély, Szeben vármegye) hanem a Nezsideri Papírgyártó Rt-nek (Neusiedl am See). A selejtnek minősített és a számozatlan példányokat meg kellett semmisíteni. Uo. 270–272. p.

¹³ Uo. 1914. október 26. Kereskedelmi miniszteri rendelet a francia kölcsön törlesztő szolgálatának betiltásáról. 214. p.

¹⁴ Uo. 1916. március 8. Közgyűlési határozat a kölcsöntörlesztő szolgálat márkaszükségletének biztosítása érdekében felvett kölcsönről. 294–296. p.

időpontjáig az ezidőszerint fennálló beváltási tilalom feloldatnék”.¹⁵ Augusztus 1. után is aggodalomra adott okot a fővárosnak a külföldi kölcsönök beváltásának helyzete, mivel a háború miatt az angol és francia kölcsönök fizetési tilalma immár 10 félévre emelkedett. A főváros kísérletet tett a külföld megrendült bizalmának helyreállítására.

A háborúval járó kiadások és befektetések finanszírozására, az állandósult költségvetési hiány fedezésére vett fel a főváros 1920-ban belöldi kölcsönt 60 éves futamidőre.

7. kép. Az 1920. évi 1000 korona kötelezvény. (BFL IV.1413.i 532. kötet 1920)

A háború és az azt követő események a kötvények potenciális vásárlóinak, a középosztály tagjainak anyagi helyzete és bizalomvesztése erősen csökkentette a jegyzést. Az értékpapírokban fekvő vagyonok nem voltak mobilizálhatók.

A külföldi valutában felvett kölcsönök törlesztése a korszak örök vitatémáját képezte. Az első világháború előtt felvett külföldi kötvények kamat- és tőkeszolgáltatát az 1925-ös

¹⁵ Uo. 1919. június 28. Pénzügyi népbiztossági leirat a fővárosi kölcsönök külföldi esedékességének beváltása tárgyában. 310. p.

ostende-i egyezmény rendezte nemcsak a magyar valuta, hanem a francia, a svájci frank és a holland forint devalvációja miatt is.¹⁶ Az egyezmény értelmében a háború miatt felfüggesztett törlesztési kötelezettséget rögzítették. Kritika érte a fővárost azért, mert az értékcsökkent külföldi valutákban történt visszafizetés az árfolyamkülönbözet, illetve az arany értékének változása miatt előnyös volt a városnak, és azért is, mert a külföldi kölcsönök törlesztő kamatai külföldre kerültek.¹⁷ A többvalutás kölcsön lehetőséget adott a kötvénybirtokosoknak arra, hogy szabadon válasszanak, mely valutában kérik a törlesztést. 1931-ben, a nagy gazdasági világválság idején az angol font árfolyamcsökkenést szenvedett, a hitelezők a font helyett ezt követően inkább a svájci frankban történő fizetést választották, majd a svájci frank értékcsökkenése után a holland forintot.¹⁸

A két világháború között a stabilizációban a belföldiek mellett ismét jelentős szerepet játszottak a külföldi kölcsönök. A külső források számottevő terhet jelentettek a hitelfelvevők számára, de hozzájárultak az infrastrukturális fejlesztésekhez, a modernizációhoz és általában az életfeltételek javításához. A korona elértéktelenedése miatt a fővárosnak kedvező lehetősége nyílt a belföldi kölcsönök törlesztésére, a külföldi kölcsönök terhei azonban próbatételt jelentettek a városnak. Mégis, az 1920-as évek második felében ismét a külföldi kölcsön tűnt megoldásnak az új beruházások finanszírozásához. A Magyar Általános Hitelbank közvetítette a korszak utolsó külföldi fővárosi kölcsönét 1927-ben, a 15 bankból álló Bankers Trust Co. (New York) által nyújtott 20 millió dollár összegű hitelt.

A gazdasági világválság idején a rövid lejáratú függőkölcsönök segítették a beruházások folytatását. A teljes hitelállományhoz¹⁹ tartozott még a fővárosi pénzügyi intézetek felé függő, valamint „egyéb” megnevezésű tartozás,²⁰ az árfolyamvesztés, a jutalékok, a kezelési és egyéb költségek. 1943-ig folytatódottak a főváros kölcsönkibocsátásai, de a hiteleket jellemzően a korábbi kölcsönök adósságainak törlesztésére és nem új beruházásokra fordították.

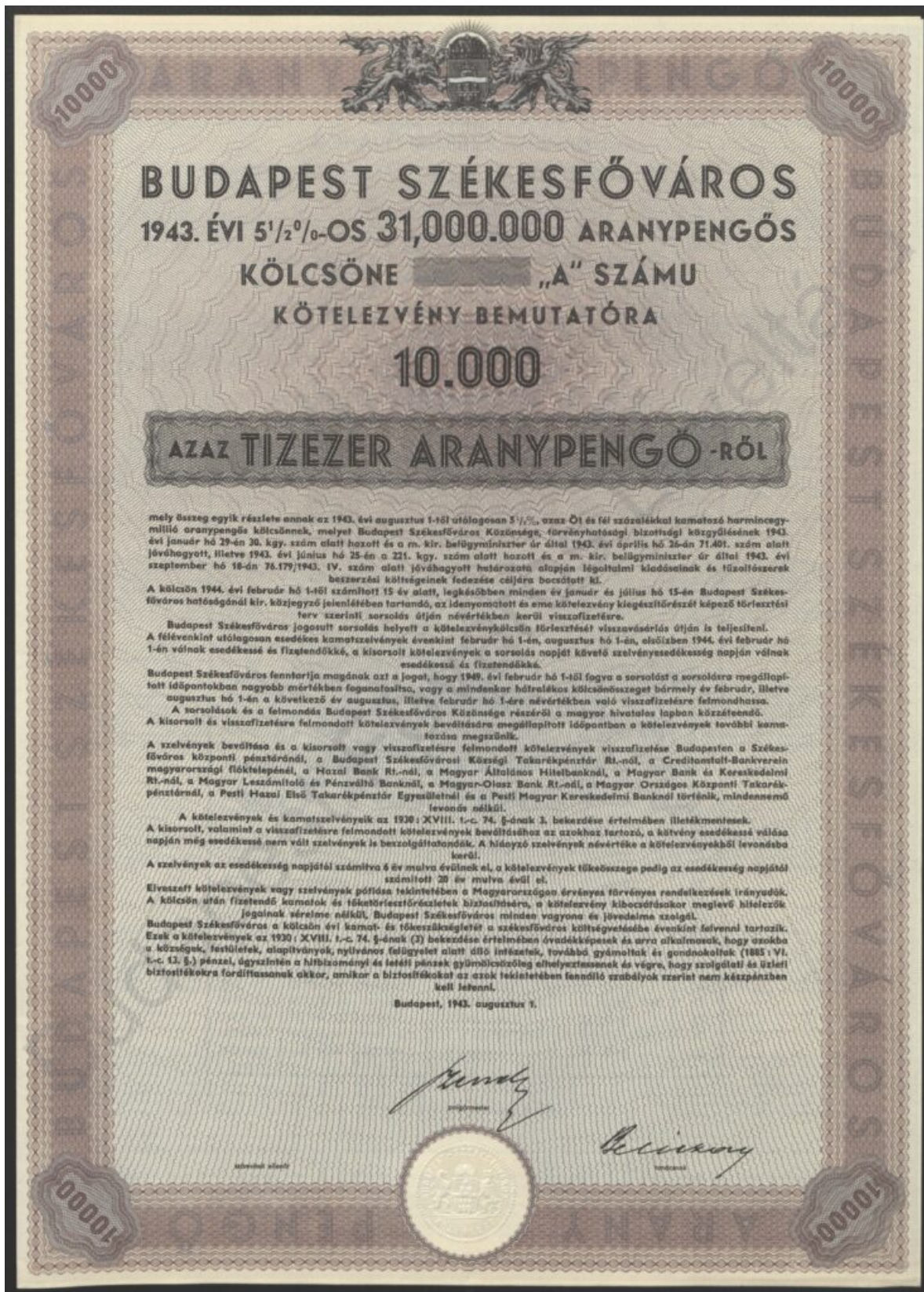
¹⁶ *Uj Budapest*, 1936. október 24. 3. p.

¹⁷ Páczner-Zala 7. p., *Uj Budapest*, 1928. május 5. 6. p.

¹⁸ Magyar Takarékpénztárak és Bankok évkönyve II. évf., szerk.: Makai Ernő. Budapest, 1937, 48-49. p.

¹⁹ 1933-ban Budapest hiteltartozása 366 447 892 pengőt tett ki. Fülöp 2017. 140. p.

²⁰ Uo. 262., 264. p.

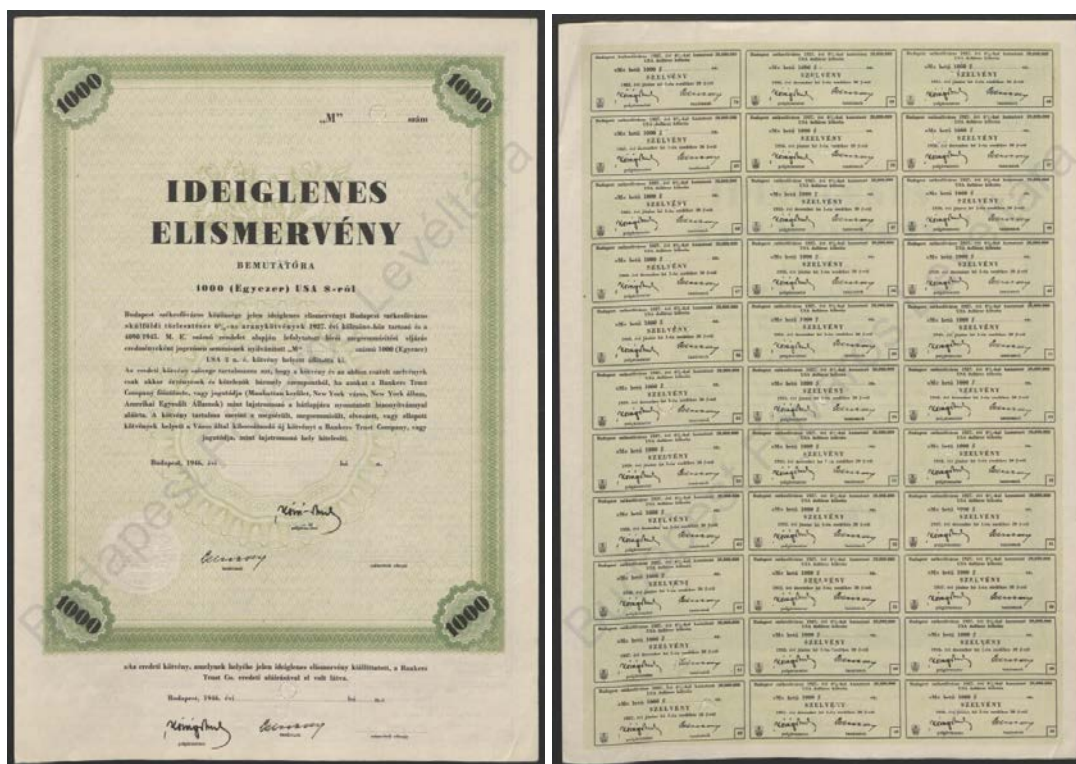
8. kép. Az utolsó székesfővárosi kötvény. 1943. szeptember 1.
 (BFL IV.1413.i 532. kötet 1943)

Székesfővárosi kölcsönök felhasználása

Év	Felhasználás módja
1897	Közérdekű beruházások: dunai hidak, Belváros szabályozása, új városháza (Károly-kaszárnya átalakítása), káposztásmegyeri vízművek, II. kerületi vásárcsarnok, fűgyűjtő csatorna, sertésvágóhíd, rakodópart, vámház, iskolák építése, ill. bővítése
1903	Gázművek, a Széchenyi- és Szent Gellért fürdők építése, fertőtlenítő intézet felállítása, a Szent István kórház bővítésére, bérházak, lakások és iskolák építése, vízvezeték, csatornázás, iskolák, óvodák, vásárcsarnokok, állatvásárok, zsidótelep építése, ill. bővítése
1910	Bérházak, kislakások, népszálló, iskolák, artézi fürdő, Sárosfürdő (Szent Gellért) és kórház, szarvasmarha-közvágóhíd, csatornázás, vízvezeteki csőhálózat, Budapest Főváros Állat- és Növénykertje, állatvásárpénztár, kenyérgyár, népszállók, népotthonok, kórházak, fertőtlenítőintézet, fuvartelep, villamostelepek építése, ill. bővítése, gazdasági beruházások; tűzoltásügy, légszuszűzem megváltása
1911	Széchenyi- és Szent Gellért gyógyfürdők, iskolák, kórházak, népjóléti intézmények, lakások építése, központi gázművek, világítási, vízvezeteki és csatornázási berendezések létesítése, kenyérgyár bővítése, városszabályozás, közlekedési és köztisztasági, gazdasági beruházások, közoktatásügyi, közegészségügy
1914	A Magyar Villamossági Rt. Váci úti telepének és a fuvartelep megváltása, szarvasmarha közvágóhíd bővítése, barakk iskolák, kórházak, lakások, kenyérgyár építése, Gellért-fürdő, világítás, vízvezeték csatornázás bővítése, híd- és útfelújítás
1916	Magyar Villamossági Rt. Váci úti telepének megváltása, fuvartelep, szarvasmarha közvágóhíd bővítése, barakk-iskolák építése
1918	Városháza bővítése, Budapesti Általános Villamossági Rt. telepeinek megváltására, iskolák barakk-termeinek építése, felszerelése
1920	Bevételek és kiadások közötti állandósult hiány fedezésére
1927	Lakások, elektromos művek, vízvezeték, autóbuszüzem, marha- és sertésközvágóhidak, vásárok, központi vásárcsarnok, kerületi vásárcsarnokok építése, ill. bővítése
1936	Munkaalkalmak teremtése, egészségügyi és kulturális célok
1937	Tabáni gyógyszálló építése
1938	Munkaalkalmak teremtése, főleg egészségügyi és kulturális célok
1939	Munkaalkalmak teremtése, kislakások építése (főleg sokgyerekeseknek és tűzoltóknak)
1941	Nemzeti Sportcsarnok építése
1942	Mátravidéki erőmű építése
1943	Légoltalmi kiadások, tűzoltószerkeszerzése

A második világháborúban sok értékpapír megsemmisült, vagy károsodott. A háború után a magyar valutákra szóló értékpapírok váltása lehetetlenné vált. 1946-ban három nagy külföldi kötvény, az 1910-es font sterling, az 1914-es többvalutás és az 1927-es USA dolláros

helyére ideiglenes kötelezvényeket adtak ki az eredetikkel megegyező jogokkal és kötelezettségekkel. Végleges jegyek már nem kerültek kiadásra.

9–10. kép. Az 1927. évi dollár kölcsön 1946-os ideiglenes elismervénye és szelvényei (BFL IV.1413.i 532. kötet 1927)

Nyomda, művészek

Az értékpapírok megjelenésükkel éppúgy a kibocsátó üzenetét közvetítették, mint a pénzek. Megjelenítésük kötött műfaj, de a megrendelő is sok mindent meghatározhat. Stílusuk inkább hagyományos, konzervatív, ezzel is a leendő vásárlók bizalmát kívánták megnyerni: stabilitást, megbízhatóságot sugározva. Külsőjük az értékpapírokat vásárló társadalmi réteg igényét tükrözte.²¹ A fővárosi értékpapírokon is jól tetten érhető a művészi stílusok változása. Két kibocsátás kivételével Budapest Székesfőváros Házinyomdájában készültek. A főváros egyesítése előtt mindhárom városnak volt saját nyomdája. Az első székesfővárosi kötelezvény, az 1897-es Pesti Könyvnyomda Rt.-ben készült, a belvárosi Hold utcában. A pesti és a budai könyomda 1874-es egyesítésével létrejött nyomda lett a későbbi Székesfővárosi Házinyomda²²

²¹ Pallos 1996. 162. p.

²² A házinyomda gyártott – többek között – BSZKRT, fürdő-, állatkerti-, kórházi-és népkonyhajegyeket, étkezési és temetőbárcákat, budapesti térképeket, utcák névjegyzékét, naptárakat, képeslapokat, plakátokat, a *Városi Szemlét*, az egyre nagyobb teret nyerő turizmus számára propagandaanyagokat, forgalmi adó- és városi bélyegeket, statisztikai kiadványokat, járványügyi hirdetményeket, valamint a székesfőváros tanácsának összes nyomtatványát. A városi törlesztéses kölcsönök felvételéhez szükséges kötvények, szelvények nyomtatását is a házinyomdára bízta a székesfőváros tanácsa, ami többletbevétel eredményezett a nyomdának.

Az 1948. évi XXV. törvény alapján állami tulajdonba került 22 nyomdaiipari vállalat között volt Budapest Székesfőváros Házinyomdája is. Az államosítások során 1949-ben megszűnt, jogait és kötelezettségeit a Budapest Nyomda Nemzeti Vállalat vette át. Két évvel később a párt az MTA alá rendelte, majd az Akadémiai Kiadóval együtt működött az 1996-os szétválásig.

elődintézménye, amely a Városháza épületében működött 1895-ben négy kézisajtóval és 10-15, 1911-ben 150-170, 40 éves jubileuma idején 386 alkalmazottal. A második, az 1903-as kibocsátástól kezdve az utolsó, 1946-os papírokig a kötelezvényeket és szelvényeit szigorú számvevősegi ellenőrzés mellett a Székesfővárosi Házinyomda állította elő az 1927-es kivételével. Azt American Banknote Company gyártotta az Amerikában ismert és kedvelt, de a magyartól eltérő stílusú ábrázolással és betűtípussal.

11–12. kép. A Székesfővárosi Nyomda belső termei.
(BFL XV.14. 3. kisdoboz.)

Az értékpapírokon tekintélyes helyet foglal el a kötvénytulajdonosok tájékoztatására szolgáló szöveg. Ezt díszes keret, növényi ornamentika, a városcímer veszi körül. Több esetben az első oldal felső harmadában városkép látható: jellemzően a Duna-part, a budai vár, az Erzsébet híd, és a Lánchíd. Budapesti látkép először az 1910-es angol font sterling kölcsönön szerepel először és az 1942-esen utoljára. Az 1939-es kötvényen ülő munkásférfit ábrázoló szobor figurája dominál, a városkép csak a háttér szerepét tölti be.

13. kép Az 1939. évi aranypengőre szóló kötelezvények
(BFL IV.1413.i 532. kötet 1939)

Mivel a korszakban az alkalmazott grafika elismerése még váratott magára, a grafikai megoldásokról szóló döntéseket, terveit a tervezők, grafikusok, metszők személyét legtöbbször homály fedi. Szignót ritkán találunk, a fővárosi kibocsátásokon egyáltalán nem, így csak a stílusjegyek alapján lehet következtetni egy-egy művész személyére.

A folytatás

A második világháborút követő változások során az adósságszolgálattal kapcsolatos feladatok a fővárostól az állam kezébe kerültek. Az államosítások és a budapesti tőzsde bezárása miatt az értékpapírok érvényessége megszűnt. Ezt követően mintegy négy évtizeden át csak állami papírok, az ún. békekölcsönök jelenhettek meg. Az 1980-as években új jogszabályi környezet biztosította az értékpapírok ismételt kibocsátását.²³ 1990-től indult újra a tőzsde, majd néhány

²³ Az Elnöki Tanács 1982. évi 28. törvényerejű rendelete kötvények, az 1986. évi 34. számú törvényerejű rendelet a részvények kibocsátását tette lehetővé.

éven belül a nyomtatott értékpapírok fokozatosan átadták helyüket a dematerializált papíroknak. Mindez a fővárosi értékpapírok kibocsátását már nem érinti.

A koronára és pengőre szóló értékpapírok beváltására az államosítások után nem volt lehetőség. A háború előtt kötvényeket szerzett külföldi tulajdonosok számára a hiteleket az államosítás utáni évtizedekben kétoldalú egyezmények keretében rendezték. A külföldi valutára szóló kötvények tulajdonosai több ízben a bíróságon igyekeztek érvényt szerezni követeléseiknek. Ma a legtöbb kötvény, kötelezvény azonban történeti értékpapírként köz- és magángyűjteményeket gazdagít.

Budapest Székesfőváros értékpapír-kibocsátásai 1897–1946

	Kibocsátás dátuma	Címletek	Névérték	Kamat	Futamidő
1	1897. 03. 01. kötelezvény	200, 1000, 2000, 5000, 10.000 korona	50.000.000 forint = 100.000.000 korona	4%	50 év
2	1903. 04. 01. kötelezvény	200, 1000, 5000, 10000 korona	46.510.400 korona	4%	50 év
3	1910. 02. 01. bond	20, 100, 500, 1000 font	2.000.000 font = 48.000.000 korona	4%	50 év
4	1911. 05. 01. kötelezvény	400 korona = 420 frank	100.000.000 korona = 105.000.000 frank	4%	50 év
5	1914. 03. 02. kötelezvény	4800 korona = 4080 márka = 200 font = 5040 frank = 2400 holland forint	158.000.000 korona = 134.300.000 márka = 6.583.000 font = 165.900.000 frank = 79.000.000 holland forint	4 ½%	50 év
6	1916.04.01. kötelezvény	100.000 márka	13.000.000 márka	5 ¾%	10 év
7	1916. 07. 14. kötelezvény	200, 1000, 10.000 korona	80.000.000 korona	6%	60 év
8a	1918. 05. 18., kötelezvény	200, 1000, 5000, 10.000 korona	150.000.000 korona	4 ½%	60 év
8b	1918. 07. 14. kötelezvény	200, 1000, 5000 korona	80.000.000 korona	6%	
9	1920. 01. 18., 1920. 05. 19. kötelezvény	200, 1000, 5000 K	200.000.000 korona	4 ½%	60 év
10	1927. 06. 01.	500, 1000 dollár	20.000.000 dollár = 99.000.000 pengő	6%	35 év
11	1936. 08.01. kötelezvény	10.000 aranypengő	9.000.000 aranypengő	5 ½%	20 év
12	1937. 09. 01.	10.000 pengő	5.000.000 aranypengő	4 ½%	30 félév

	kötvény				
13	1938. 03. 01. kötvény	10.000 aranypengő	4.200.00 aranypengő	5 ½%	40 félév
14	1939. 09. 01. kötelezvény	10.000 aranypengő	20 millió aranypengő	4%	80 félév
15	1941. 03. 01. kötvény	10.000 aranypengő	1.000.000 aranypengő	5 ½%	40 félév
16	1942. 04. 01. kötvény	10.000 aranypengő	13.300.000 aranypengő	5 ½%	30 félév
17	1943. 08. 01. kötvény	500, 1000, 5000, 10.000 aranypengő	31.000.000 aranypengő	5 ½%	30 félév
18- 10	1946. ideiglenes kötelezvény	480, 2400 korona; 20, 500, 1000 font; 1000 dollár			

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

IV.1413.i. 532. kötet. Budapest Székesfőváros Számvevősege. A székesfővárosi törlesztéses kölcsönök kötvényeinek és szelvényeinek minta példányai

IV.1413.i. 468. kötet. 2 millió fontos kölcsönök. 2 milliós fontos 1910. évi 4%-os kölcsön összes sorshúzási jegyzékei (1910-1925)

IV.1420.e. A székesfővárosi kölcsönök iratainak gyűjteménye (1920-1950)

VII.151. Rupp Zsigmond közjegyző iratai (1910–1914)

XV.14. 1-3. kisdoboz. Budapest Székesfőváros Házinyomdájának történetére vonatkozó iratgyűjtemény

Nyomtatott források

A főváros kölcsönügyeire vonatkozó okmányok gyűjteménye. I. köt., Külföldi kölcsönök. összeáll.: Gárdonyi Albert. Budapest, 1923.

Magyar Takarékpénztárak és Bankok évkönyve. II. évf., szerk.: Makai Ernő. Budapest, 1937.

Felhasznált irodalom

Emlékkönyv

Emlékkönyv Jauernik Nándor székesfővárosi házinyomdai igazgató 25 éves szolgálati jubileuma alkalmából. Budapest, 1911.

- Fővárosi almanach* *Fővárosi almanach, lexikon és útmutató.* Szerk. Gúthi Imre. Budapest, 1907–1909.; 1910–1912.; 1913–1915.; 1916–1918.
- Fülöp 2017. Fülöp Tamás: Erőtartalékok a nemzeti célok szolgálatában – Az 1925. évi városi kölcsön és felhasználásának alternatívái. *Hitelintézeti Szemle* (2017) 9. sz. 140. p.
- Páczner–Zala 1928. Páczner Jenő – Zala Zsigmond: *Budapest székesfőváros kölcsönei.* Budapest, 1928.
- Pallos 1993. Pallos Lajos: Történeti értékpapírok a Legújabbkori Történeti Múzeumban. I. rész. *Folia Historica* 18. (1993) 289–316. p.
- Pallos 1996. Pallos Lajos: Történeti értékpapírok a Legújabbkori Történeti Múzeumban. II. rész. *Folia Historica* 20. (1996) 159–175. p.
- Pallos 2000. Pallos Lajos: *Értékpapír kiállítás a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara megalakulásának 150. évfordulója, valamint a Nemzetközi Kereskedelmi Kamarák Világkongresszusa alkalmából.* Budapest, 2000.
- Sipos 1996. Sipos András: Várospolitikai és városigazgatás Budapesten 1890–1914. In: *Várostörténeti tanulmányok.* 3. Budapest, 1996, 130–146. p.
- Sipos 2002. Sípos András: Ostende-i napló. Budapest székesfőváros és a külföldi hitelezők tárgyalásai 1925-ben. *Fons* 9. (2002) 1-3. sz. 399–432. p.
- Sipos 2018. Sipos András: Kísérletek a Budapest I. világháború előtti külföldi kölcsöneinek rendezésére. 1919–1922. *Fons* 25. (2018) 4. sz. 505–525. p.
- Sipos 2019. Sipos András: Budapest I. világháború előtti külföldi kölcsöneinek rendezése 1922–1925. *Fons* 26. (2019) 3. sz. 273–300. p.
- Uj Budapest* *Uj Budapest*, 1928. május 5. 6. p., 1936. október 24. 3. p.

Impresszum
Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3–5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin
Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint,
Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3–5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921